

Ne smemo da dozvolimo neke nove „Miroljube“

Pre nego što dovršite čitanje ovog teksta, u svetu će najmanje četrdeset osoba, od kojih najviše dece, biti inficirano morbilama ili virusom malih boginja. U prva tri meseca ove godine, u svetu je dijagnostikovano još 110.000 novih slučajeva morbila, što je za 300 procenata više nego prošle godine. Svetska zdravstvena organizacija vrlo je zabrinuta zbog toga što se iskorenjene bolesti vraćaju

Piše Zorica Marković

Izveštaji o novim slučajevima malih boginja u Srbiji su utihnuli, ali morbile nipošto nisu past tense: glavna vest u trećoj nedelji aprila na CNN-u bila je da je u prva tri meseca ove godine broj obolelih skočio za 300 posto i da se svet nalazi usred globalne krize ove vrlo infektivne i potencijalno izuzetno smrtonosne bolesti. Slučajevi su se pojavili i u onim zemljama i na kontinentima, tačnije oba američka, gde su bile iskorenjene poslednjih dvadeset godina, pa je tako grad Njujork nedavno proglasio vanredno stanje, a u nekim okolnim naseljima, ne toliko dalekim od Menhetna, maloletnicima koji nisu vakcinisani zabranjen je pristup javnim mestima – dok se ne vakcinišu.

U Srbiji, glavna vest je najava ministra prosvete Mladena Šarčevića da će se zbog nevakcinisanja dece oduzimati čak i roditeljsko pravo. To znači da bi dete, privremeno, dobilo staratelja koji bi ga, svakako, odveo na vakcinaciju. Sudovi su u poslednjih godinu dana izrekli 119 osuđujućih presuda zbog neispunjavanja imunizacije dece. Ali najveći strah među roditeljima izazvala je sama epidemija, pa je obuhvat vakcinisane dece porastao u poslednje dve godine, na 99 procenata u 2018. (zbog jake intervencije države). Ipak, ove cifre treba uzeti sa zadržkom, jer kako su nedavno objavile „Večernje novosti“ na osnovu podataka iz Zavoda za javno zdravlje, i dalje je u nekim okruzima oko 50 odsto mališana uzrasta od dve do pet godina nevakcinisano MMR vakcinom.

Pre nego što dovršite čitanje ovog teksta, u svetu će najmanje četrdeset osoba, od kojih najviše dece, biti inficirano morbilama ili virusom malih boginja. Devet od deset osoba izloženih virusu oboleće, ukoliko nemaju imunitet (koji se stiče vakcinacijom ili preležanom bolesti). U prva tri meseca ove godine, u svetu je dijagnostikovano još 110.000 novih slučajeva morbila, što je za 300 procenata više nego prošle godine. Svetska zdravstvena organizacija vrlo je zabrinuta zbog toga što se skoro iskorenjene bolesti vraćaju.

„Imunizacija spasava više miliona živo-

ta svake godine. Vakcine omogućavaju zaštitu dece od ozbiljnih bolesti i zato igraju centralnu ulogu u smanjenju smrtnosti i očuvanju zdravlja dece. Vakcinama se danas štiti više dece nego ikada ranije, ali imunizacija je postala žrtva svog uspeha, jer su mnoge bolesti koje se mogu sprečiti vakcinama postale toliko retke da neki ljudi veruju kako su zauvek iskorenjene, pa ne shvataju koristi od imunizacije, navodi se u izveštaju istraživanja pod nazivom „Znanje, stavovi i prakse u vezi sa imunizacijom dece u Srbiji 2017. godine“, koje je sproveo Ipsos Strategic Marketing za UNICEF, a koje možda i najbolje objašnjava ono što nam se dogodilo: upali smo u opasnu epidemiju vrlo potpomognutu agresivnim aktivnerskim lobijem koji sve svoje tvrdnje bazira na lažnoj studiji Endruea Vejkfilda, engleskog doktora kojem je zbog toga i oduzeta licenca. UNICEF-ovo istraživanje je rađeno u trenutku kada je izbila epidemija malih boginja kod nas, najveća u poslednjih 25 godina, i buđenja javnosti, koja se do tada delila na antivaksere i one koji su zbunjeni, da nešto zaista nije u redu sa tvrdnjama o MMR-u. Po podacima SZO, rekordan broj obolelih je u Evropi, ali da se ne opustimo previše: posle Ukrajine, Srbija je po nekim značajnim podacima bila drugo po veličini žarište u Evropi.

Epidemija se pojavila jer su, kako je pokazalo istraživanje, prethodnih godina stope pokrivenosti imunizacijom, posebno pojedinim vakcinama, opale i u Srbiji. Nije to samo naš problem. Obuhvat vakcinom MMR1, na primer, opao je sa 93% (2013) na 81% (2016). Brojni su razlozi za ovu pojavu, ali se zna da se neka deca ne vakcinišu jer roditelji nisu dovoljno informisani o potrebi za imunizacijom (npr. u teško dostupnim populacijama) ili gaje zablude o bezbednosti i delotvornosti vakcine (jedan od uzroka je javna polemika o MMR vakcini), navodi izveštaj, čije će rezultate istraživanja koristiti i UNICEF i SZO u svojim naporima da podrže učesnike u procesu imunizacije na nivou države, prvenstveno zdravstvenog sistema, kako bi se poboljšali pristup i podr-

Nije cilj nikakva prinuda, nije cilj da deca gube dane u školi jer nisu vakcinisana, roditelji imaju pravo da odbiju vakcinaciju, međutim, treba da se uključi kompletan mehanizam koji će sa roditeljima da razgovara i razreši njihove dileme: zdravstveni inspektori, zdravstveni radnici, obučeni za to, koji će dati argumente za to i pitati šta su njihovi strahovi

DR DRAGOSLAV POPOVIĆ,
KONSULTANT UNICEF-a

ška roditeljima i postigao veći obuhvat imunizacije.

„Vakcina stimuliše imunološki sistem da proizvodi antitela koja štite vakcinisanu osobu od određene bolesti. Ako je većina populacije u zajednici vakcinisana protiv neke bolesti, celokupna zajednica će biti zaštićena, pa i oni koji nisu primili vakcinu. U nekim zemljama koje su prethodno imale visok stepen pokrivenosti, stope su sada pale daleko ispod 95%, što predstavlja prag koji preporučuje SZO. Raspoloživi podaci Instituta za javno zdravlje Srbije pokazuju znatan pad u pokrivenosti vakcinom protiv malih boginja, zaušaka i rubeola (MMR) u Srbiji. I mada je obuhvat najniži za MMR vakcinu, obuhvat za skoro sve obavezne vakcine se smanjuje i najniži je u desetogodišnjem periodu posmatranja“, navodi izveštaj.

Ali ohrabruje to što je istraživanje pokazalo da je manje od jednog procenta roditelja u potpunosti odbilo vakcinaciju. Većina je obavila vakcinaciju; iako je četiri odsto oklevalo, ipak je to učinilo, a tri odsto je odbilo neke od vakcina.

Dr Dragoslav Popović, konsultant UNICEF-a, koji radi i za SvetSKU zdravstvenu organizaciju (SZO) i radio je na studiji „Znanje, stavovi i prakse u vezi sa imunizacijom dece u Srbiji 2017. godine“, kaže nam da je zabrinjavajuće to što je ona pokazala da je znanje o imunizaciji među roditeljima veoma nisko. Na primer, više od 10% roditelja nije pravilno odgovorilo ni na jedno pitanje, dok je samo jedan odsto odgovorilo na sva pitanja.

Više od polovine roditelja (52%) tačno je odgovorilo na dva ili manje pitanja. Roditelji su uglavnom znali šta je revakcinacija i

koje bolesti sprečava BCG vakcina; jedan od četiri roditelja je znao od kojih bolesti štiti MMR vakcina (uprkos tome što su je mediji najviše stigmatizovali), a jedan od sedam je znao protiv kojih bolesti štiti DTP vakcina.

„To su standardna pitanja koja su postavljena u 27 zemalja Evrope, i mi smo tu skoro najniže. Jedno od pitanja bilo je da li znaju protiv kojih bolesti se koristi MMR vakcina, i 24 odsto roditelja zna. A sto odsto roditelja diskutuje o tome da li vakcina valja ili ne valja. Osamdeset dva posto roditelja je bilo za vakcinaciju, oni koji veruju u vakcinaciju, oko petnaest procenata je bilo neodlučnih i jedan posto su antivakseri, koji su izjavili da neće da vode decu na vakcinu“, kaže dr Popović za Nedeljnik.

On kaže da se taj jedan procenat antivaksera u potpunosti poklapa sa onim što se dešava u Evropi.

„SZO je preporučila da se posvetimo onima koji su neodlučni i da ne skliznu ka antivakserima“, kaže on i na konstataciju da deluje kao da antivakseri dominiraju, kaže: „Antivakseri su najglasniji jer su dobili prostor u medijima i koriste to, i kad gledate ko su ti ljudi kod nas, vide se njihovi različiti interesi. Neko gura svoju interesnu priču, neko gura priču protiv Zapada, neko protiv farmaceutske industrije, neko protiv države, neko gura neku priču onih koji bi da prodaju terapiju i kojima prevencija ne odgovara. Ono što je kod nas bolno jeste to što dobijaju veliki publicitet kod nas, posebno jer su u sve uključene neke poznate ličnosti, koje se samo nakače na takvu priču, a imamo i veliki broj lekara među tim ljudima. Međutim, imate onu situaciju da ne možete biti Doktor Džekil i Mister Hajd, ne možete biti dobar doktor

do podne i štiti ljude, a posle podne biti antivakser i ugrožavati zdravlje ljudi.“

Popović kaže da jedna od glavnih lekcija koje smo izvukli iz ove epidemije u odnosu na prethodne – a bile su četiri epidemije između devedesetih i 2017 – jeste to što su se država i zdravstvene vlasti ponašale transparentnije nego ranije.

„Oni su izašli sa redovnim izveštavanjem šta se dešava, a epidemija se brzo širila i imali smo veliki broj obolelih, izuzetno veliki broj smrtnih slučajeva, i kada gledate na evropskom nivou, Ukrajina je bila broj jedan, a Srbija broj dva. Od 2017. do pre tri meseca bilo je skoro 6.000 slučajeva morbila i 15 smrtnih slučajeva direktno vezanih za infekciju virusom, i imali smo izuzetno visok broj hospitalizovanih, kao i komplikacije kod odraslih, koje su često teže nego što je to slučaj sa decom. Tako da ste imali odrasle koji su ostali po dva meseca u bolnici, što su izuzetno visoki troškovi za zdravstveni sistem i za porodice.“ Naš sagovornik kaže da je ova epidemija imala važan efekat jer su se antivakseri potpuno utišali u ovom periodu. „Porast je bio tražnje za vakcinama, i država je shvatila da mora da zaštiti zdravstvene radnike, da se radi ubrzana vakcinacija, da mora da vakciniše osoblje u vrtićima jer ako ti ljudi donesu virus, koji je izuzetno zarazan i ofanzivan, u dečje kolektive, to bukne i raširi se. Sada smo dobili jednu povoljniju sliku. I cilj je da se to održi. Mi sada moramo da budemo apsolutno spremni da taj zamah koji se dogodio, održimo.“

Zanimljivo je i reći kako se roditelji informišu o vakcinaciji: 67 odsto se u studiji izjasnilo da dobija informacije od zdravstvenih ustanova, ali je veliki procenat i onih koji koriste medije: TV (22%), internet sajtove (26%) ili društvene mreže (19%). Oni neodlučni koriste sve vrste medija, čak i neformalne sajtove, a to je ono što ih možda zbunjuje.

„Kad smo istraživali koji su kanali informisanja i kome verujete, vrlo jasno stoji da ljudi veruju svojim pedijatrima“, kaže Popović. „Kod nas postoji izabrani lekar, poverenje u te ljude je i dalje veliko i to je kapital na kojem treba graditi. S druge strane, činjenica je da su neki lekari slabo informisani, da više veruju u rizike od vakcine nego u rizik od bolesti.“ Problem je i što mnogi roditelji neželjene efekte koji se dešavaju mesecima nakon vakcinacije pripisuju vakcinaciji. Roditelje najviše brine kontrola kvaliteta i dinamika davanja vakcina. Veći procenat neodlučnih veruje u teoriju zavere, i da se skrivaju podaci o opasnostima od vakcinacije. Međutim, oni ne prihvataju bezrezervno takve izjave, navodi studija.

Popović podseća da je urađeno na stotine studija koje su dokazale da ne postoji veza između vakcine MMR i autizma, pre svega nedavna danska studija, najobuhvatnija, rađena više od decenije na preko 650.000 dece, a koja je u potpunosti eliminisala direktnu vezu bolesti i vakcine. Popović podseća da se antivakserski pokret zasniva na Vejfkildovom članku koji je povučen. Ispostavilo se da je bio više nego sporan: njegov uzorak je bilo dvanaestoro dece, a on je tu decu pronašao na jednom rođendanu deteta koje je bilo autistično; i da je istovremeno patentirao svoju varijantu vakcine „MMR“. „Autor je izgubio licencu, sada je ‘guru’ pokreta, ali kad pustite perje iz jastuka, ne možete da ga vratite nazad“, kaže Popović.

Jedan od argumenata uplašanih roditelja jeste da je MMR vakcina opasna zbog žive koju sadrži. I tu dolazimo do njihove neinformisanosti.

„Ne postoji ‘živa’ u vakcinama, postoje jedinjenja čiji je cilj da se osigura stabilnost vakcine do momenta davanja i ta jedinjenja dokazano nisu štetna po zdravlje i nikada nisu bila zastupljena u količinama koje mogu ugroziti ičije zdravlje. Danas se i ta jedinjenja isključuju iz upotrebe – pogotovo otkako imamo sve više vakcina pakovanih u jednoj dozi – a to je slučaj sa MMR-om. Postoji koincidencija da se autizam identifikuje u periodu otprilike kada deca počnu da govore, razvijaju samostalnu komunikaciju sa svetom oko sebe, a to je bio tačno onaj period kada su dobijali MMR vakcinu. Ona se davala u drugoj godini života, sasvim slučajno u periodu kada dete postaje svesno, da komunicira, a kod autizma se zatvara u sebe itd. Međutim, ono što je svet naučio o autizmu dovelo je do toga da se autizam sada identifikuje ranije od onog periodu kada se daje vakcina“, kaže Popović. Mnoge zemlje menjaju kalendar vakcinacije i uvode davanje MMR vakcine u 12. mesecu života, da bi se smanjio rizik od infekcije virusom morbila, ali i „virusom nepoverenja u bezbednost te vakcine“.

Problem epidemije javio se i zbog nekontinuiteta sa nabavkama vakcine, sa tim što su roditelji morali da odlaze u apoteke i nabavljaju je, što je imalo vrlo negativan efekat na to kako ljudi gledaju na vakcinaciju. Popović kaže da sudovi i kod nas danas dobro rade poslove, ali da ne sme sve da se svede na strah ili prisilu, i dodaje da sada ne smemo da dozvolimo neke nove „Miroljube“ ili neke doktore koji dezinformišu neodlučne. Kaže da se treba oslanjati na doktore koji imaju direktan kontakt sa roditeljima i da oni moraju da budu bolje obučeni i motivisani za komunikaciju sa roditeljima, a da se sa neodlučnima roditeljima i onima koji odbijaju vakcinaciju posebno razgovara, za šta moraju da postoje jasne procedure.

„Nije cilj nikakva prinuda, nije cilj da deca gube dane u školi jer nisu vakcinisana, roditelji imaju pravo da odbiju vakcinaciju, međutim, treba da se uključi kompletan mehanizam koji će sa roditeljima da razgovara: zdravstveni inspektori, zdravstveni radnici, obučeni za to, koji će dati argumente za to i pitati šta su njihovi strahovi. Hajde da prodiskutujemo to, uvažavajući vaše strahove jer vi ste roditelji i možete da imate milion i jedan strah. Istovremeno morate da znate koju odluku donosite, nije to samo vaša odluka da ćete dovesti dete na vakcinaciju, vi u stvari odlučujete da li će vaše dete biti izloženo riziku od bolesti ili ne, jer vakcinacijom zatvarate rizik koji je rizik i po vaše dete i po svu drugu osetljivu decu u okruženju“, kaže Popović i dodaje da roditelji ne treba da brinu može li dete da „izdrži“ toliki broj vakcina, jer imunitet sa svakom vakcinacijom postaje još aktivniji a nove kombinovane vakcine koje se uvode rešavaju više problema odjednom. Takođe, ako je roditelj obavezan da vakciniše dete, i država je obavezna da mu obezbedi vakcinu.

„Roditelji ne treba da strahuju da je vakcina koja se koristi kod nas slabijeg kvaliteta jer smo ‘Istočna Evropa’ ili sl., jer smo 2002. godine potpuno harmonizovali standarde sa Evropskom medicinskom agencijom i to nas je uvrstilo u tržište Evrope, što znači najviši mogući nivo kvaliteta, ali i najzahtevnije tržište. Problem je što nismo imali toliko efikasne procedure, niti mehanizme nabavke te vakcine, i nismo bili spremni za to. Ali i tu smo radili sa državom, da postoji planiranje, da imamo višegodišnji plan, ličnu u budžetu i mehanizam saradnje sa dobavljačima da nam se nikad ne prekine lanac nabavke. Kvalitet vakcine određuje samo standard koji je propisan i vrlo striktan i isti svuda u Evropi.“ **N**